

Оригиналан научни рад
Примљен: 11. септембар 2019.
Прихваћен: 21. октобар 2019.

316.774:070(497.1)"1999"
355.4(497.1)"1999"
COBISS.SR-ID 283739660

МА Немања Глишић
E-mail: n.glisic@live.com

ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ У РАТУ ПРОТИВ НАТО 1999. ГОДИНЕ ИЗ УГЛА СРПСКИХ МЕДИЈА: ПРИМЕР ВЕЧЕРЊИХ НОВОСТИ

АПСТРАКТ: У раду се анализира извештавање, у то време, најтиражнијег београдског дневног листа „Вечерњих новости“ о ратном учинку Војске Југославије током НАТО агресије 1999. године, а које је било део информационог рата. Посебан акценат је стављен на анализу навода о обореним ваздухопловима Северноатлантске алијансе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: НАТО агресија, бомбардовање, 1999. година, Војска Југославије, Вечерње новости, информациони рат

Седамдесетосмодневни рат Северноатлантске алијансе против СР Југославије најпрецизније би се могао одредити као вишедимензионалан и асиметричан сукоб. Паралелно са борбеним дејствима у ваздушном простору СРЈ и копненим операцијама, пре свега на југословенско-албанској граници, на обе стране водио се и интензиван информациони рат.¹ Део тог рата били су и српски медији, међу којима је значајно место имао београдски дневни лист *Вечерње новости*, који је у то време био најтиражнији и један од најутицајнијих листова у Србији. Почетком агресије дошло је до битне промене у уређивачкој политици, па су ратне теме биле апсолутни приоритет извештавања, што је било у складу са одлуком Владе Републике Ср-

¹ Bojan B. Dimitrijević i Jovica Draganić, *Vazdušni rat nad Srbijom 1999. godine* (Београд: Медија центар „Одбрана“, 2013), 5–9.

бије, која је, између осталог, налагала свим медијима да „дају максималан допринос јачању патриотизма и одбрани земље”. Током рата начелник Управе за информисање и морал Војске Југославије генерал-мајор Александар Бакочевић похвалио је улогу ВН у „свенародном отпору агресији” и истакао да оне заузимају посебно место у информативној и пропагандној борби против непријатеља и његових медија. То је потврђено и у периоду након потписивања Војно-техничког споразума у Куманову, када су *Новости* добиле плакету Управе за информисање и морал за „несебичан напор који су уложиле током агресије на СРЈ”, као и захвалницу Прве армије ВЈ за „допринос изградњи борбеног морала”. Будући да су током бомбардовања биле честе рестрикције и проблеми у снабдевању електричном енергијом, као и да су у ваздушним нападима уништени бројни радио и ТВ центри, репетитори и предајници, широј јавности у Србији, која је пуно времена проводила у склоништима, штампа је била један од најважнијих извора информисања. С обзиром на велику читаност и циљну групу која је обухватала најшире друштвене слојеве, *Вечерње новости* су код својих читалаца у великој мери утицале на креирање погледа на сукоб са НАТО-ом.² Један од најзначајнијих сегмената било је извештавање о борби јединица ВЈ и њиховом ратном учинку.

ВЈ у одбрани отаџбине

Већ првог дана након почетка бомбардовања објављена је изјава председника СРЈ и врховног команданта ВЈ Слободана Милошевића у којој је позвао грађане да „обављају редовне радне задатке у производњи, здравству, школству, културним институцијама” и да ће на тај начин „најбоље помоћи и снагама државне одбране”.³ *Новости* су пренеле и изјаву председника Владе Републике Србије Мирка Марјановића, који је грађанима поручио да се земља, осим оружјем, брани и „максималном радном дисциплином, појачаним напорима на радним местима”.⁴ Током целог трајања рата учестало су објављиване активности и изјаве политичког врха СРЈ и Р. Србије у којима је јавност уверавана да је „сачуван јавни ред и мир на целој територији” и да се живот одвија нормално, уз висок степен свести

² Немања Глишић, „*Вечерње новости*, Гинтер Грас и НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. године”, *Зборник Матице српске за историју*, бр. 97 (1/2018), 153–154.

³ „На Космету бранимо мир”, *Вечерње новости*, 25. 3. 1999, 3.

⁴ „Одбрана и радом”, *Вечерње новости*, 27. 3. 1999, 3.

и дисциплине.⁵ Често је истицано да све цивилне службе морају „ставити све своје расположиве снаге у функцију одбране народа и свакодневних интереса и потреба грађана”, а у складу с тим објављено је у целости саопштење Владе Републике Србије са детаљним инструкцијама по том питању.⁶ Такође, истакнуто је да је Савезна влада обезбедила стабилно финансирање ВЈ током ратног периода.⁷

Истицано је и да је остварено „пуно јединство оружаних снага са свим слојевима друштва”,⁸ што је илустровано бројним примерима подршке народа војсци, попут новчаних и донација у виду хране, медицинског материјала, цигарета и сл., а које су прикупљале бројне организације, удружења и појединци из државе и расејања.⁹ Као један од појединачних примера солидарности са браниоцима отаџбине наведен је поступак фудбалера Владана Лукића, који је сву своју имовину дао на располагање оружаним снагама СРЈ.¹⁰ Да је подршка народа ВЈ готово стопроцентна *Вечерње новости* су поткрепиле објављивањем резултата анкете коју је обавила информативна агенција *Ипрес*.¹¹ Војска Југославије је представљана као мултиетничка армија која штити све своје грађане, а као потврда тога навођени су примери припадника ромске заједнице у њеним редовима,¹² као и вест о „импозантном броју” Горанаца у редовима Приштинског корпуса.¹³

На чињеницу да су у односу према оружаним снагама СРЈ постојале и другачије тенденције *Вечерње новости* су указале примерима „злонамерних напада” на ВЈ на простору Црне Горе. Преносећи саопштења команде Друге армије и Ратне морнарице, *Новости* су известиле читалачку публику о постојању „интензивираних пропагандних кампања против ВЈ, која је по методу и облицима слична пропагандним активностима агресора”, а чији су виновници „представници највиших органа власти у ЦГ”.¹⁴ Такође, скренута је пажња и на инцидент између јединица ВЈ и групе припадника МУП-а Црне Горе, који су „провоцирали јединицу ВЈ, онемогућивши јој размештај” у рејону између Иванових корита и Цетиња. Инцидент је

⁵ „Висок степен свести”, *Вечерње новости*, 25. 3. 1999, 2.

⁶ „Одбрана најважнија”, *Вечерње новости*, 25. 3. 1999, 4.

⁷ „Обезбеђено финансирање војске”, *Вечерње новости*, 22. 4. 1999, 2.

⁸ „Сваку нашу жртву скупо су платили”, *Вечерње новости*, 10. 4. 1999, 5.

⁹ „Помоћ од срца”, *Вечерње новости*, 30. 5. 1999, 18.

¹⁰ „Све за војску”, *Вечерње новости*, 5. 4. 1999, 18.

¹¹ „Сви уз војску”, *Вечерње новости*, 15. 4. 1999, 16.

¹² „Иста нам је отаџбина”, *Вечерње новости*, 2. 5. 1999, 4.

¹³ „Албанија мучки ударила”, *Вечерње новости*, 10. 6. 1999, 4.

¹⁴ „Злонамерни напади на ВЈ”, *Вечерње новости*, 24. 5. 1999, 2.

окончан хапшењем припадника МУП-а Црне Горе од стране војне полиције. Истакнуто је да Друга армија „неће толерисати провокације појединаца и група” уперених против ВЈ и њених припадника и да ће се против изазивача инцидената водити поступци пред војно-правосудним органима.¹⁵ Наведено је и да је циљ оваквих провокација „настојање да се црногорски народ одвоји од братског српског и да се на тај начин пацификује и војнички изолује”.¹⁶

Велики публицитет имали су текстови о иностраним добровољцима који су се борили на страни СРЈ. Читалачка публика је информисана о присуству добровољаца из Русије,¹⁷ Кипра,¹⁸ Бугарске,¹⁹ Грчке и других европских земаља, али и из једне од кључних чланица НАТО-а – Француске. Позивајући се на писање француског *Монда* (*Le Monde*), *Новости* су пренеле причу о „мистериозној Групи генерала Ласла”, коју су, наводно, чинили француски добровољци из редова бивших припадника UNPROFOR-а.²⁰ Као главни мотиви доласка страних добровољаца навођени су жеља за борбом против НАТО-а, одбрана братског српског народа, православља и словенске цивилизације у целини,²¹ или, у француском случају, традиционална пријатељска осећања према Србима.²² Иако су *ВН* опширно писале о присуству бројних страних добровољаца током бомбардовања 1999. године, након завршетка ратних дејстава, у великом интервјуу који је дао *Вечерњим новостима*, генерал-пуковник Небојша Павковић је одбацио као нетачне тврдње да је на територији Косова и Метохије било паравојних и добровољачких одреда и појединаца из иностранства. Том приликом он је признао да је на територији на којој су вођена ратна дејства заиста било око 1.000 добровољаца, али искључиво држављана СРЈ, који су били под „строгом командом” официра ВЈ.²³ Присуство иностраних добровољаца у редовима југословенских снага касније је ипак потврђено.²⁴

Готово у свакој прилици истицан је „беспримерно висок морал и расположење војника”,²⁵ њихова храброст, пожртвовање, висока

¹⁵ „Одбрана целе земље”, *Вечерње новости*, 3. 6. 1999, 17.

¹⁶ „Одзив све бољи”, *Вечерње новости*, 13. 4. 1999, 4.

¹⁷ „Стигли руски добровољци”, *Вечерње новости*, 5. 4. 1999, 15.

¹⁸ „И син међу добровољцима”, *Вечерње новости*, 23. 4. 1999, 6.

¹⁹ „Стижу добровољци”, *Вечерње новости*, 9. 4. 1999, 6.

²⁰ „Само плаћеници”, *Вечерње новости*, 20. 5. 1999, 6.

²¹ „Козаци – спремни”, *Вечерње новости*, 1. 5. 1999, 6.

²² „Само плаћеници”, *Вечерње новости*, 20. 5. 1999, 6.

²³ „Војска ће се вратити на Космет”, *Вечерње новости*, 30. 6. 1999, 2.

²⁴ Олег В. Валецкий, *Партизанская война в Косово и Метохию в 1999 году* (Пушкино: Центр стратегической конъюнктуры, 2013), 37–38.

²⁵ „НАТО бомбардовао СР Југославију”, *Вечерње новости*, 25. 3. 1999, 2.

патриотска свест, врхунска професионалност и обученост, као и одлучност да се „по сваку цену одбрани отаџбина”.²⁶ Као доказ таквих тврдњи објављени су резултати истраживања Управе за информисање и морал Штаба врховне команде ВЈ, по којима је чак 96% војника и старешина ратних јединица ВЈ показало „високу мотивисаност и спремност за одбрану слободе, независности, суверенитета и територијалног интегритета СРЈ”,²⁷ а додатна потврда таквог расположења пронађена је и у извештајима страних медија,²⁸ које су *Новости* цитирале готово искључиво у приликама када је садржај ишао у прилог ВЈ. Српски војник описиван је у суперлативима, уз често поређење и подсећање на „вековне слободарске традиције и тековине бројних ослободилачких ратова”,²⁹ услед чега је, како је наведено, имао „урођене војничке способности”³⁰ и „максималну свест о историјској мисији коју му је доделила безочна агресија”.³¹ Неретко су се у текстовима о припадницима ВЈ могли прочитати и цитати из епских народних песама, а нарочито из „Горског вијенца” Петра Петровића Његоша,³² који су на својеврстан начин употпуњавали глобификацију бранилаца отаџбине. Уз честе констатације да је одзив добровољаца и резервиста на изузетно високом нивоу³³ и да се „ни један војник није двоумио када је добио позив”,³⁴ *Новости* су објављивале и текстове о појединачним примерима одзива одбрани отаџбине. Мogle су се, на пример, прочитати приче о четири брата који су у униформи пружали отпор агресору,³⁵ о две сестре које су напустиле Медицински факултет како би учествовале у одбрани отаџбине³⁶, или о оцу и сину који су се борили у истој јединици.³⁷ Међутим, као „несвакидашњи подвиг” и пример „високе савести и патриотизма” истакнут је случај четрдесетдогодишњег војног обве-

²⁶ „Јединство најбоља одбрана”, *Вечерње новости*, 27. 3. 1999, 2.

²⁷ Како је наведено, у питању је била „анонимна анкета на репрезентативном узорку од 1.200 војника и старешина у свим армијама, РВ и ПВО и РМ” („Висок морал војника”, *Вечерње новости*, 10. 5. 1999, 2).

²⁸ „Висок морал српске војске”, *Вечерње новости*, 21. 5. 1999, 6.

²⁹ „Сваку нашу жртву скупо су платили”, *Вечерње новости*, 10. 4. 1999, 5.

³⁰ „Нису нас поколебали”, *Вечерње новости*, 26. 3. 1999, 5.

³¹ „Сваку нашу жртву скупо су платили”, *Вечерње новости*, 10. 4. 1999, 5.

³² „НАТО изгубио прву битку”, *Вечерње новости*, 30. 4. 1999, 2.

³³ Истакнут је пример суботичке бригаде, за коју је наведено да је по ратној формацији била попуњена 105% („Непријатељ тешко рањен”, *Вечерње новости*, 16. 6. 1999, 4).

³⁴ „Северна међа чврста”, *Вечерње новости*, 7. 6. 1999, 10.

³⁵ „Четири брата четири војника”, *Вечерње новости*, 26. 4. 1999, 4.

³⁶ „’Стрела’ на тањир”, *Вечерње новости*, 2. 6. 1999, 10.

³⁷ „Северна међа чврста”, *Вечерње новости*, 7. 6. 1999, 10.

зника Стевана Марјановића из села Лугова код Чачка. Како је наведено, резервиста је, одазвавши се позиву за мобилизацију, препешачио 30 километара да би се прикључио својој јединици. Иако су том резервисти, и поред својеврсног подвига, старешине у јединици парадоксално саопшtile да буде у приправности и да се врати кући,³⁸ новинар београдског листа није имао коментар на овакав третман пожртвованог војног обвезника.

За разлику од југословенских војника, припадници НАТО-а описивани су као кукавице које „бомбардују из ваздуха беспомоћни народ”,³⁹ а указивано је и на изузетно лоше стање морала и мотивисаности, нарочито код Француза.⁴⁰ Наведен је пример двојице француских pilota који су се вратили у базу не испаливши ниједан пројектил. Како су пренеле *Новости*, pilоти су, наводно, одбили да дејствују по територији СРЈ из „етичких мотива” и из „убеђења да би се једног дана могли наћи на клупи за ратне злочинце”.⁴¹ У више наврата *Вечерње новости* писале су о примерима дезертерства међу припадницима НАТО снага распоређених у БЈР Македонији, нарочито међу припадницима немачког и француског контингента. Разлоге за масовно дезертерство „пољуљаних” НАТО јединица *Новости* су налазиле у учесталим информацијама о губицима НАТО летелица, које су деморалисале војнике, затим због страха од великих жртава приликом евентуалне копнене агресије,⁴² а „бажаније чизмаша”, како је наведено, било је и због „беса локалног македонског становништва”.⁴³ Истакнуто је и да ВЈ, сама по себи, „изазива страх и панику међу НАТО војницима”.⁴⁴ За део одбеглих француских војника као оправдање за дезертерство наведено је „одбијање да ратују против српског народа, дугогодишњег пријатеља Француза”.⁴⁵ Један од бизарнијих примера којим су *Новости* покушале да истакну дистинкцију између српског и НАТО војника је наводни случај посада НАТО авиона које су, услед дејства југословенске ПВО, „просто плакале бежећи ка својим базама”. Као извор овог непотврђеног догађаја цитирана су сведочанства радио-аматера који су, како је наведено, слушали „радио-саобраћај зликовачких формација”.⁴⁶

³⁸ „Радо Стеван иде у војнике”, *Вечерње новости*, 3. 4. 1999, 7.

³⁹ „Непријатељ тешко рањен”, *Вечерње новости*, 16. 6. 1999, 4.

⁴⁰ „Пилоти без морала”, *Вечерње новости*, 16. 4. 1999, 6.

⁴¹ „Неће против Срба”, *Вечерње новости*, 5. 4. 1999, 15.

⁴² „Бежанија чизмаша”, *Вечерње новости*, 9. 4. 1999, 16.

⁴³ „НАТО војници дезертирају”, *Вечерње новости*, 29. 3. 1999, 6.

⁴⁴ „НАТО у паници”, *Вечерње новости*, 19. 4. 1999, 5.

⁴⁵ „Неће против Срба”, *Вечерње новости*, 8. 4. 1999, 5.

⁴⁶ „Оборено 5 авиона”, *Вечерње новости*, 14. 4. 1999, 16.

Са обзиром на карактер војне операције НАТО-а против СРЈ, главни фокус извештавања је, природно, био на јединицама Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране, које су означене као „стуб и окосница одбране земље”.⁴⁷ *Новости* су у више наврата извештавале са ратних положаја јединица ПВО, а нарочито је истицана њихова ефикасност, спремност и обученост.⁴⁸ Наглашено је и да су дејства ПВО у великој мери смањила последице бомбардовања и да су онемогућила ваздухоплове НАТО-а да лете на висинама мањим од 8.000 метара.⁴⁹ Могли су се прочитати описи својеврсних „ваздушних битка” које су, према писању *Новости*, трајале и по два сата.⁵⁰ Такође, чести су били и извештаји у којима је навођено да су припадници јединица ПВО ВЈ успевали да одбијају таласе напада НАТО авиона, који нису успели да изврше своје задатке. Ипак, имајући у виду да је ловачко-бомбардерска и јуришна авијација НАТО-а углавном дејствовала изнад домета југословенске ПВО,⁵¹ постаје јасно да су поменути натписи били добрим делом преувеличани и у функцији својеврсне драматизације српског отпора агресору. У складу са тим, извештаји о учинку јединица ПВО обиловали су описима претеране самоуверености, па су се могле прочитати изјаве да „ваздухопловци шамарају НАТО”⁵² и да „обарају све што изнад њих прелети”.⁵³ Новинар Мирослав Лазански је, хвалећи тактику јединица ПВО ВЈ, написао да се ради о својеврсној „југословенској школи ПВО”, чији ће припадници након рата бити тражени широм света као војни инструктори.⁵⁴ Описан је и један крајње необичан покушај грађана Тивта да допринесу одбрани земље, тако што су са својих балкона ватреним оружјем гађали беспилотну летелицу НАТО-а.⁵⁵ Често писање о јединицама ПВО ВЈ и њиховом учинку имало је за последицу да је војна терминологија ушла и у свакодневни говор, тако да су се могли прочитати текстови у рубрикама неvezаним за ратна дешавања, у којима је навођено, примера ради, да је фудбалер „(Дејан) Станковић прецизан као ПВО” и сл.⁵⁶

⁴⁷ „Југо војска тврд орах”, *Вечерње новости*, 1. 5. 1999, 3.

⁴⁸ „РВ и ПВО за пример”, *Вечерње новости*, 30. 3. 1999, 16.

⁴⁹ „Дупло више НАТО авиона”, *Вечерње новости*, 23. 5. 1999, 4.

⁵⁰ „Врућ дочек ПВО”, *Вечерње новости*, 13. 5. 1999, 3.

⁵¹ В. В. Dimitrijević, Ј. Draganić, н. д., 289–298.

⁵² „Ваздухопловци шамарају НАТО”, *Вечерње новости*, 9. 4. 1999, 5.

⁵³ „‘Стрела’ на тањиру”, *Вечерње новости*, 2. 6. 1999, 10.

⁵⁴ „Пролаза нема”, *Вечерње новости*, 3. 4. 1999, 4.

⁵⁵ „На летилицу са балкона”, *Вечерње новости*, 26. 5. 1999, 2.

⁵⁶ „Станковић као ПВО”, *Вечерње новости*, 4. 5. 1999, 15.

У првим данима бомбардовања *Новости* су велику пажњу посветиле борбеним летовима припадника ловачке авијације РВ ВЈ. Уз поређења са југословенским пилотима из 1941. који су се борили у Априлском рату,⁵⁷ истакнуто је да су припадници ловачке авијације „сами или у паровима јуначки улетали у групе од по 25 непријатељских авиона, борили се као лавови, гађали и обарали непријатељске летелице” и да су „чинили чуда од јунаштва на небу изнад наше земље”.⁵⁸ Позивајући се на писање ратног издања листа *Војска*, детаљно су описани летови потпуковника Иље Аризанова и Слободана Перића.⁵⁹ Том приликом је наведено да је потпуковник Перић током борбеног лета, пре него што је оборен, погодио један непријатељски авион. Цитирана је и изјава потпуковника Аризанова у којој је наведено да је током свог борбеног лета, пре него што је оборен, успео да испали ракету на непријатељски авион Ф-117, као и да су НАТО пилоти, након што се катапултирао и спуштао падобраном, покушали паљбом из авионских топова да га убију. Такође, објављена је и информација да је првог дана рата пилот Предраг Милутиновић Гроф оборио један непријатељски ваздухоплов.⁶⁰ Међутим, десет година након бомбардовања, у дводелном документарном филму „Нико није рекао нећу”, у продукцији РТС-а, сва три наведена пилота дала су битно другачије изјаве о својим борбеним летовима. Они су недвосмислено прецизирали да припадници РВ ВЈ нису оборили ниједан авион НАТО-а. Штавише, нису били у прилици да лансирају ниједан пројектил на агресора. Такође, изјава која се приписивала потпуковнику Аризанову о томе да су НАТО авиони отворили ватру на њега док се спуштао падобраном, такође се показала неистинитом. *Новости* су пренеле и вест о дејствовању ловачко-бомбардерске авијације ВЈ на положаје тзв. ОБК на простору Косова и Метохије.⁶¹

Већ са првим најавама могућности бомбардовања СРЈ у *Вечерњим новостима* могле су се прочитати спекулације о евентуалној копненој агресији.⁶² Оне су се нарочито интензивирале током самог бомбардовања, али су ипак преовладала мишљења да се ради о „копненој игри живаца” и „шареној лажи”, односно о врсти психолошког рата како би се на званични Београд извршио додатни притисак.⁶³ Такође, наглашено је и да НАТО нема довољан број трупа у

⁵⁷ „Бежали од мене”, *Вечерње новости*, 4. 4. 1999, 7.

⁵⁸ „Хероји нашег неба”, *Вечерње новости*, 31. 3. 1999, 5.

⁵⁹ *Вечерње новости*, 3. 4. 1999, 6.

⁶⁰ „Одликовања браниоцима неба”, *Вечерње новости*, 28. 4. 1999, 2.

⁶¹ „Бомбардерима на ловце”, *Вечерње новости*, 4. 4. 1999, 7.

⁶² „Куљају конвоји”, *Вечерње новости*, 12. 3. 1999, 9.

⁶³ „Копнена игра живаца”, *Вечерње новости*, 25. 5. 1999, 8.

окужењу да би напао копненим путем и да су елитне америчке десантне јединице стациониране далеко од Балкана.⁶⁴ Иако је постало јасно да до копнене интервенције неће доћи,⁶⁵ *Новости* су се потрудиле да читалачку публику умире, тиме што су истицале спремност југословенских оружаних снага и на такав сценарио.⁶⁶ Објављиване су репортаже са положаја елитних јединица ВЈ,⁶⁷ како са Косова и Метохије, тако и из других делова СРЈ,⁶⁸ а нарочито су апострофирале изјаве генерала Павковића у којима је тврдио да се на простору јужне српске покрајине налази 150.000 људи под оружјем,⁶⁹ спремних на одбрану отаџбине и да би у ситуацији копненог боја „фактор човек” био на страни ВЈ, док би јединице НАТО-а чекао „пакао” и огромни губици.⁷⁰ Наглашено је и да је Војска Југославије предузела све мере у циљу спречавања копнене агресије.⁷¹ Такође, пренето је и обавештење „Савеза Козака Русије” са седиштем у Москви, које је београдском листу достављено посредством др Србољуба Живановића, у ком се наводи да би у случају евентуалне копнене агресије НАТО трупа на СРЈ, као помоћ српској војсци било спремно да дође укупно „14.000 тренираних бораца добровољаца и војних стручњака свих профила, из свих република бившег СССР”.⁷²

Непосредно у вези са претњама копненом интервенцијом били су и текстови о могућности употребе борбеног хеликоптера типа „апач” на простору Косова и Метохије.⁷³ *Новости* су истакле да Пентагон оклева са слањем хеликоптера који су се „прославили” у Ираку због, како је наведено, страха од могућег југословенског контраудара по територији Албаније и проширења рата на регион, као и због опасности од великих губитака које би претрпели од југословенске ПВО, будући да би због конфигурације терена морали да лете релативно ниско.⁷⁴

У доста скромнијем обиму *Вечерње новости* извештавале су о копненим бојевима ВЈ на Косову и Метохији и на југословенско-албанској граници. Већ у првим данима рата објављен је податак да су

⁶⁴ „Пролаза нема”, *Вечерње новости*, 3. 4. 1999, 4.

⁶⁵ „Без копнених трупа”, *Вечерње новости*, 25. 4. 1999, 6.

⁶⁶ „Могућа ваздушно-копнена битка”, *Вечерње новости*, 15. 4. 1999, 4.

⁶⁷ „Тенкисти – гарант наше одбране”, *Вечерње новости*, 21. 4. 1999, 5.

⁶⁸ „Северна међа чврста”, *Вечерње новости*, 7. 6. 1999, 10.

⁶⁹ „Народ јачи од НАТО”, *Вечерње новости*, 18. 4. 1999, 2.

⁷⁰ „Јединствени смо – непобедиви”, *Вечерње новости*, 31. 5. 1999, 4.

⁷¹ *Исто*.

⁷² „Козаци – спремни”, *Вечерње новости*, 1. 5. 1999, 6.

⁷³ „’Апач’ ништа не решава”, *Вечерње новости*, 6. 4. 1999, 4.

⁷⁴ „’Апачи’ падају”, *Вечерње новости*, 19. 5. 1999, 4.

терористи на Космету доживели „потпуни пораз”, да у њиховим редовима владају „паника и расуло”⁷⁵ и да нису успели да створе „ути-сак о тобожњем устанку”.⁷⁶ Тиме су, како је наведено, „створени услови за мирнији живот Срба, Шиптара и свих других који живе на овим просторима”.⁷⁷ Нешто више простора било је посвећено борбама на граници СРЈ и Републике Албаније. *Новости* су писале о „копненој агресији шиптарских терориста” из северне Албаније, којима су подршку пружали регуларна армија Републике Албаније, стратешка авијација НАТО-а, као и бројни страни инструктори, плаћеници и цихадисти.⁷⁸ Истицано је да ВЈ успешно брани границу и територијални интегритет СРЈ и да су непријатељу нанети велики губици.⁷⁹ Пренета је и изјава генерала Ратка Младића агенцији *Ројтерс* (*Reuters*), у којој је негирао наводе страних медија о свом учешћу у борбама на Космету.⁸⁰ Такође, *Новости* су демантовале наводе *Вашингтон тајмса* (*The Washington Times*) да ВЈ поседује нуклеарно оружје, односно тзв. „прљаву атомску бомбу”, оценивши их као „америчку пропагандну кампању лажи”.⁸¹

Што се тиче војног аспекта, често је истицана несразмера укупних војних потенцијала земаља чланица НАТО-а у односу на релативно застарелу војну технику коју је поседовала ВЈ.⁸² Често се могла прочитати и констатација да је НАТО потценио могућности и способности Војске Југославије, што је илустровано изјавом команданта РВ САД Мајкла Рајана (Michael Ryan), који је тврдио да ће НАТО за свега 72 часа неутралисати југословенску ПВО.⁸³ Наглашено је и да је, са војничког аспекта, ВЈ остварила све своје задате циљеве и успешно одбранила суверенитет и територијални интегритет СРЈ, док с друге стране НАТО снаге нису оствариле своје ратне планове.⁸⁴ *Новости* су преносиле и изјаве из врха оружаних снага СРЈ, у којима је демантовано да је ВЈ учествовала у злочинима против цивилног албанског становништва.⁸⁵ Читалачка публика је обавештена о акцији хапшења шесторице албанских студената, који су, како је наведено, у Београду планирали извођење терористичких акција на јав-

⁷⁵ „Разбијени терористи”, *Вечерње новости*, 3. 4. 1999, 3.

⁷⁶ „Агресору ни педаљ”, *Вечерње новости*, 5. 5. 1999, 2.

⁷⁷ „Разбијени терористи”, *Вечерње новости*, 3. 4. 1999, 3.

⁷⁸ „Одбијени напади”, *Вечерње новости*, 9. 6. 1999, 19.

⁷⁹ „Агресору нанети велики губици”, *Вечерње новости*, 6. 4. 1999, 5.

⁸⁰ „Судиће им историја”, *Вечерње новости*, 17. 4. 1999, 16.

⁸¹ „Југословенска 'А-бомба'!”, *Вечерње новости*, 19. 4. 1999, 7.

⁸² „Нису нас поколебали”, *Вечерње новости*, 26. 3. 1999, 5.

⁸³ „Погинуо генерал Величковић”, *Вечерње новости*, 3. 6. 1999, 2.

⁸⁴ *Вечерње новости*, 14. 6. 1999, 6.

⁸⁵ „Војска ће се вратити на Космет”, *Вечерње новости*, 30. 6. 1999, 2.

ним местима где се окупља већи број грађана.⁸⁶ Извештавано је и о хапшењу бројних страних „агената“ и „шпијуна“,⁸⁷ а пренета је и вест о покушају шверца оружја на Косово у камионима католичке хуманитарне организације „Каритас“ (Caritas).⁸⁸ ВН су током бомбардовања објављивале и спискове са именима ордењем награђених и у више чинове унапређених припадника ВЈ и МУП-а Р. Србије.⁸⁹

Поред припадника Војске Југославије који су активно учествовали у борбеним дејствима, *Новости* су похвалиле допринос одбрани и других родова војске и служби, попут пиротехничара,⁹⁰ ватрогасаца⁹¹ и инжињеријских јединица, које су помагале цивилном становништву.⁹²

Губици НАТО-а

Сатирични коментар у рубрици „ТРН“, коју је уређивао Микан Миловановић, у коме је наведено да „ако овако наставимо да их скидамо са неба они за четири-пет месеци више неће имати авиона“,⁹³ у доброј мери осликавао је утисак који је просечни читалац *Новости* могао да стекне када је реч о НАТО губицима. Извештаји о учинку југословенске ПВО били су готово свакодневни, а то је констатовао и један новинар најтиражнијег београдског листа када је написао да „нема ноћи или дана да наша ПВО не обори авион, хеликоптер, беспилотну летелицу или крстарећи пројектил“.⁹⁴ Овакав тренд извештавања био је присутан током читавог бомбардовања, осим у последњих седам ратних дана, када су вођени интензивни преговори о миру. Тада уопште није било информација о учинку јединица ПВО.

Током бомбардовања *Вечерње новости* су периодично објављивале процене војног врха, али и страних медија, о губицима НАТО-а. Као сензационална вест објављен је текст о, како је наведено, „поверљивом материјалу из седишта НАТО о губицима авијације алијансе“, уз факсимил документа који је требало да послужи као

⁸⁶ „Спремали масакре над Београђанима“, *Вечерње новости*, 30. 5. 1999, 19.

⁸⁷ „Осуђени лажни хуманитарци“, *Вечерње новости*, 30. 5. 1999, 19.

⁸⁸ „Оружје под фирмом Каритаса“, *Вечерње новости*, 4. 5. 1999, 6.

⁸⁹ „Одликовани храбри браниоци“, *Вечерње новости*, 6. 4. 1999, 2.

⁹⁰ „Терминатори НАТО ракета“, *Вечерње новости*, 27. 5. 1999, 10.

⁹¹ „Свака част ватрогасци“, *Вечерње новости*, 9. 4. 1999, 2.

⁹² „Јунаци покретних мостова“, *Вечерње новости*, 21. 5. 1999, 9.

⁹³ *Вечерње новости*, 7. 5. 1999, 9.

⁹⁴ „НАТО крије рањена крила“, *Вечерње новости*, 13. 5. 1999, 16.

додатна потврда. Текст је, између осталог, садржао информацију о, наводно, оборене 74 летелице до 2. маја 1999. године.⁹⁵ Сумарне процене о учинку ПВО ВЈ током 78 ратних дана кретале су се до 80 оборених авиона, хеликоптера и беспилотних летелица,⁹⁶ као и око 200 крстарећих ракета.⁹⁷ Након завршетка рата пренете су тврдње начелника Генералштаба ВЈ генерала Драгољуба Ојданића по којима су укупни губици НАТО пакта били: 61 авион, 30 беспилотних летелица, седам хеликоптера и 238 крстарећих ракета.⁹⁸

Према писању *Новости*, НАТО је крио и заташкавао сопствене губитке из страха од реакције и притиска јавног мњења на Западу.⁹⁹ Чести су били извештаји, нарочито из Македоније, у којима се тврдило да НАТО трупе обезбеђују наводна места падова авиона и блокирају приступ локалном становништву све док се не уклоне материјални докази,¹⁰⁰ а наведен је и пример да су мештани за високе новчане износе продавали остатке НАТО ваздухоплова који су се срушили на њихова имања.¹⁰¹

Вести о обореним НАТО летелицама *Новости* су добијале од својих дописника, радио-аматера, од војног врха, локалних цивилних власти, локалних центара за обавештавање, као и од домаћих и страних медија, а честа су била и позивања на изјаве очевидаца. Информације су углавном садржале место пада НАТО летелице, док је ређе навођен тип ваздухоплова.

Када је реч о наводно обореним авионима, анализом појединачних извештаја и текстова у *Вечерњим новостима* дошли смо до броја од најмање 97 оборених НАТО ваздухоплова, од чега је 80, односно 82,5%, означено као потврђено обарање, док је за 17, односно 17,5%, вест о обарању описана као незванична или непотврђена. Користећи исту методологију дошли смо и до броја од 16 оштећених авиона, док је за седам ваздухоплова информација била непотпуна,¹⁰² па стога нису урачунати у укупни биланс. Будући да је за потврду обарања авиона неопходно поседовати материјалне доказе, анализирали смо податке о месту пада. С обзиром на чињеницу да су након завршетка бомбардовања државне институције Републике

⁹⁵ Исто.

⁹⁶ „Јединствени смо – непобедиви”, *Вечерње новости*, 31. 5. 1999, 4.

⁹⁷ „НАТО крије рањена крила”, *Вечерње новости*, 13. 5. 1999, 16.

⁹⁸ „Губици агресора”, *Вечерње новости*, 16. 6. 1999, 7.

⁹⁹ „НАТО изгубио 81 војника”, *Вечерње новости*, 22. 4. 1999, 5.

¹⁰⁰ „Тајне у ковчезима”, *Вечерње новости*, 14. 4. 1999, 12.

¹⁰¹ „Падају и лажи као крушке”, *Вечерње новости*, 29. 5. 1999, 8.

¹⁰² Вести о обарању авиона које смо означили као „непотпуне” карактерисало је одсуство битних информација, попут места и узрока пада авиона.

Србије и Војска Југославије били принуђени да, у релативно кратком периоду, напусте простор Косова и Метохије, те стога потенцијално нису могли да имају увид у остатке евентуално оборених авиона, простор јужне српске покрајине у анализи смо издвојили од остатка СРЈ. Према писању *Новости* на територију СРЈ, без Косова и Метохије, пало је укупно 42, односно 52,5% НАТО авиона означених као поуздано оборени. На простор јужне српске покрајине, према наводима београдског листа, пало је 17 (21,25%) ваздухоплова, док се ван граница СРЈ срушило 21 (26,25%). О материјалним остацима наводно срушених непријатељских авиона писано је крајње неодређено, али уз приметан образац. Најчешће је навођено да је за остацима обореног авиона потрага у току, да би већ следећег дана читаоце затекла вест о новим обореним авионима, за чијим се остацима такође трага, док би за информацију од претходног дана остали ускраћени без икаквог објашњења. Одсуство материјалних доказа оборених НАТО авиона *Новости* су често правдале и тиме да се ваздухоплов срушио на дно језера, реке или мора, или да је једноставно експлодирао у ваздуху, те је стога потрага за остацима отежана. Додатну забуну уносили су текстови у којима се читаоцима лаконски саопштавало да ВЈ „из разумљивих разлога не наводи свој учинак, нити допушта приступ обореним летелицама”,¹⁰³ а све под изговором војне тајне.

Посебан публицитет имало је обарање америчког „стелт” авиона Ф-117. Нарочито је истицана чињеница да се ради о „најсавременијој летелици припреманој за 21. век”, „ваздухопловном чуду” и „поносу америчког ваздухопловства”, чиме је подвиг југословенске ПВО био додатно глорификован. Уз констатацију да је обарањем „невидљивог” авиона „разбијен мит о америчкој нерањивости”, указано је и на чињеницу да више неће бити тајна због чега је „Клинтонов понос”, како је називан амерички ваздухоплов, био невидљив за радаре.¹⁰⁴ Еуфорију због обарања Ф-117 *Новости* су додатно подгревале објављивањем бројних духовитих коментара и опаски, којима се ликовало због првог верификованог успеха југословенске ПВО.¹⁰⁵ Цитирајући изјаву публицисте и војног аналитичара Александра Радића, београдски лист је погрешно известио да је за обарање „стелта” заслужан совјетски ПВО систем Куб-М.¹⁰⁶ Међутим, касније се испоставило да је амерички ваздухоплов заправо оборен стари-

¹⁰³ „Оборено 5 авиона”, *Вечерње новости*, 14. 4. 1999, 16.

¹⁰⁴ *Вечерње новости*, 29. 3. 1999, 2–3.

¹⁰⁵ „Песмом на бомбе”, *Вечерње новости*, 29. 3. 1999, 11.

¹⁰⁶ „Пала доктрина НАТО”, *Вечерње новости*, 30. 3. 1999, 2.

јим системом типа „нева“, такође совјетске производње.¹⁰⁷ У вези са обарањем авиона Ф-117 *Новости* су објавиле још једну нетачну информацију. Реч је о интервјуу са војним коментатором Љубодрагом Стојадиновићем, који је тврдио да је пилот обореног Ф-117 заправо био извесни Кен Двили (Ken Dwelle), звани Дух, уз констатацију да су западни медији светској јавности приказали сасвим другог пилота, док је за Двилија изразио сумњу да је уопште жив.¹⁰⁸ Ипак, пилот авиона обореног у сремском селу Буђановци те вечери био је потпуковник Дејл Зелко (Dale Zelko).¹⁰⁹ Требало би истаћи да *Вечерње новости* нису биле једине које су пласирале те нетачне информације. И поједини инострани медији приписивали су заслуге за обарање „стелта“ систему Куб-М,¹¹⁰ односно идентификовали обореног пилота као Кена Двилија.¹¹¹ Будући да је Куб-М био најсавременији ПВО систем у наоружању ВЈ, логично је претпоставити да су новинари из тог разлога сматрали да је тим оружјем оборен Ф-117. Такође, забуна око идентитета пилота настала је због имена Кен Двили, написаног испод поклопца кабине авиона. *Новости* су током трајања бомбардовања информисале читаоце да је југословенска ПВО оборила најмање три и оштетила један амерички авион типа Ф-117.¹¹² Материјалних доказа за такву тврдњу, осим за један оборени и један оштећени „стелт“, до сада није било.¹¹³ Обарање једног од најсавременијих авиона НАТО-а у раној фази рата, осим што је пружио додатни морал јединицама ПВО,¹¹⁴ дало је подстицај и ратној пропаганди да у наредним недељама, са доста самоуверености, али и претеривања, извештава о учинку југословенске ПВО. С друге стране, обарање авиона Ф-16, којим је пилотирао тадашњи командант 555. сквадрона и начелник штаба Ратног ваздухопловства САД, генерал са четири звездице Дејвид Голдфејн (David Goldfein), 2. маја у рејону села Накучани на Церу,¹¹⁵ није у толикој мери изазвало одјек на страницама београдског листа.

Новости су извештавале и о наводним успесима југословенске ПВО против америчког авиона А-10, наводећи да је готово сваки

¹⁰⁷ В. В. Dimitrijević, J. Draganić, н. д., 169.

¹⁰⁸ „НАТО жртвује пилоте“, *Вечерње новости*, 28. 4. 1999, 4.

¹⁰⁹ В. В. Dimitrijević, J. Draganić, н. д., 172.

¹¹⁰ В. Баранец, „Из досье 'КП'“, *Комсомольская правда*, 30. 3. 1999, 3; А. Гаравский, „'Квадрат' для 'Стелса'“, *Красная звезда*, 31. 3. 1999, 1.

¹¹¹ О. Шевцов, „Бои перекинулись в телевизор“, *Комсомольская правда*, 3. 4. 1999, 6.

¹¹² „Велики фијаско“, *Вечерње новости*, 11. 4. 1999, 7.

¹¹³ В. В. Dimitrijević, J. Draganić, н. д., 459–461.

¹¹⁴ *Исто*, 169–170.

¹¹⁵ *Исто*, 216.

други који је летео над Косметом био погођен или оштећен.¹¹⁶ Новинар М. Лазански писао је о наводном случају обореног апарата А-10 код Клине, у ком је пронађена муниција са осиромашеним уранијумом,¹¹⁷ иако за то никада нису предочени материјални докази.

Када је реч о губицима НАТО-а у људству, истакнуто је да се углавном ради о посадама хеликоптера које је током спасилачких мисија оборила југословенска ПВО.¹¹⁸ Већ четвртог дана рата *Новости* су објавиле текст Лазанског у коме се, као ексклузивна вест, наводи да је претходног дана „на ширем подручју Таре” југословенска ПВО погодила хеликоптер „си хоук” (Seahawk) са 25 командоса,¹¹⁹ који је том приликом експлодирао у ваздуху.¹²⁰ Месец дана касније Љ. Стојадиновић је такође говорио о наводном обарању НАТО хеликоптера, а поред Таре као место пада другог хеликоптера наведена је планина Јастребац. Према наводима Стојадиновића, у акцијама спасавања пилота погинуло је укупно око сто НАТО командоса, највише Американаца.¹²¹ Материјални докази који би потврдили наводе Лазанског и Стојадиновића никада нису пронађени. Пренето је и писање грчког листа *Атинаики* у којима се наводио број од око сто погинулих НАТО војника.¹²² *Новости* су пренеле и информацију да су у борбама око карауле Кошаре погинула тројица официра припадника регуларне француске армије, који су се борили у редовима албанских терориста.¹²³ Чести су били и извештаји из Македоније о наводно пронађеним лешевима погинулих НАТО пилота,¹²⁴ као и о великом броју тешко рањених припадника НАТО снага који су се, како је наведено, лечили у скопској војној болници.¹²⁵

Уз велики број извештаја о обореним авионима, били су присутни и подаци о катапултираним пилотима. По већ устаљеном обрасцу, вест да је потрага за пилотом у току већ сутрадан би била замењена новом, са идентичним описом, док би читаоци остали ус-

¹¹⁶ „Жбири као крушке”, *Вечерње новости*, 26. 5. 1999, 2.

¹¹⁷ „Реденик пун уранијума”, *Вечерње новости*, 26. 5. 1999, 2.

¹¹⁸ „НАТО изгубио 81 војника”, *Вечерње новости*, 22. 4. 1999, 5.

¹¹⁹ Новинар М. Лазански је направио и фактографску грешку када је навео да је у хеликоптеру типа „си хоук” било 25 командоса, будући да је максимални капацитет хеликоптера те класе, не рачунајући посаду, 11 војника (Radomir Vujković i Aleksandar Radić, *Borbeni helikopteri* (NIU Vojska: Beograd, 1996), 94–97).

¹²⁰ „Оборен хеликоптер НАТО”, *Вечерње новости*, 28. 3. 1999, 3.

¹²¹ „НАТО жртвује пилоте”, *Вечерње новости*, 28. 4. 1999, 4.

¹²² „Не скривајмо мртве”, *Вечерње новости*, 10. 4. 1999, 16.

¹²³ „Одлучна одбрана”, *Вечерње новости*, 18. 5. 1999, 3.

¹²⁴ „Агресори у сандуцима”, *Вечерње новости*, 4. 4. 1999, 5.

¹²⁵ „Убица под ђебетом”, *Вечерње новости*, 29. 5. 1999, 8.

краћени за било какве информације о већ обореним НАТО пилотима. *Новости* су чак направиле репортажу о „Жаокама”, како је наведено, једној од најелитнијих јединица ВЈ, уз опаску да њени припадници „највише воле да лове (НАТО) пилоте”.¹²⁶ Поред припадника војске, наведено је да су се у потрагу за обореним пилотима укључивали и локални ловци и мештани краја у ком је НАТО авион, наводно, оборен.¹²⁷ Љубодраг Стојадиновић је изнео крајње невероватну тврдњу да НАТО жртвује своје пилоте тако што им, без њиховог знања, онеспособљава уређаје за катапултирање, како у случају обарања не би морали да шаљу спасилачке екипе, које су до тада, како је навео, доживеле „прави дебакл”, уз велике губитке.¹²⁸ Током трајања бомбардовања београдски лист је објавио само једну штуру информацију о хватању НАТО пилота у околини Лесковца,¹²⁹ али без икаквих додатних информација. Ни овај случај никада није потврђен. Да се ради о већ устаљеном пропагандном обрасцу сведочи и чињеница о потврђеном заробљавању три америчка војника. Овај случај добио је велики публицитет у *Вечерњим новостима*, а објављиване су и фотографије заробљеника.¹³⁰ Безусловно пуштање три заробљена америчка војника описано је као „чин добре воље и значајан корак ка заустављању крвавог рата”. Наглашено је и да су амерички војници током заробљеништва имали „хуман третман”,¹³¹ а као доказ наведене тврдње *Новости* су у целости објавиле писмо једног од заробљених америчких војника, са речима захвалности српским чуварима.¹³²

Када је реч о броју оборених хеликоптера, *Новости* су избројале најмање 12, од којих је шест, односно 50%, наводно срушено на простору СРЈ (без КиМ), док је за шест (50%) место пада означен простор изван територије СРЈ. Иако су *ВН* првобитно известиле о рушењу једног борбеног хеликоптера типа „апач” на простору северне Албаније, због техничких разлога,¹³³ неколико дана касније, уз позивање на лист *Билд ам Зонntag* (*Bild am Sonntag*), пренета је тврдња да је хеликоптер заправо оборила југословенска ПВО.¹³⁴

¹²⁶ „Жаоке’ лове пилоте”, *Вечерње новости*, 28. 5. 1999, 10.

¹²⁷ „Вилама јурили пилота”, *Вечерње новости*, 5. 4. 1999, 15.

¹²⁸ „НАТО жртвује пилоте”, *Вечерње новости*, 28. 4. 1999, 4.

¹²⁹ „Оборено пет авиона”, *Вечерње новости*, 26. 4. 1999, 3.

¹³⁰ „Заробљени амерички агресори”, *Вечерње новости*, 2. 4. 1999, 1.

¹³¹ „Корак против рата”, *Вечерње новости*, 3. 5. 1999, 16.

¹³² „Хвала за љубазност”, *Вечерње новости*, 5. 5. 1999, 2.

¹³³ „’Апачи’ падају”, *Вечерње новости*, 19. 5. 1999, 4.

¹³⁴ „ПВО јача од ’апача’”, *Вечерње новости*, 23. 5. 1999, 23.

Поред авиона и хеликоптера, *Вечерње новости* су као учинак југословенске ПВО бележиле и обарање беспилотних летелица, њих најмање 19, од којих је на територију СРЈ без КиМ пало две, на простор јужне српске покрајине 13, док је за четири место пада назначена територија изван СРЈ. Вести о обарању беспилотних летелица биле су учесталије у последњој трећини рата,¹³⁵ док је у истом периоду било приметно слабије извештавање о броју оборених авиона. Истакнуто је да су обарањем најсавременије америчке беспилотне летелице типа „хантер” стручњаци ВЈ дошли у посед најсофистицираније војне технике, која више неће бити тајна.¹³⁶

Табеларни приказ губитака НАТО пакта, према *Вечерњим новостима*

Тип летелице	Потврђено обарање			Незванично оборени			оштећено	непотпуна информација
	СРЈ без КиМ	КиМ	Ван СРЈ	СРЈ без КиМ	КиМ	Ван СРЈ		
Авиони	42	17	21	14	0	3	16	7
Хеликоптери	6	0	6	0	0	0	0	0
Беспилотне летелице	2	13	4	0	0	0	0	0

Чести су били и извештаји о великом броју оборених крстарећих ракета, а за јединице ПВО ВЈ је наведено да им је „специјалност скидање томахава”.¹³⁷ Такође, *Новости* су пренеле писање листа *Војска* у којем је наведено да припадници јединица ПВО обарају сваку шесту крстарећу ракету која је упућена ка циљевима у СРЈ.¹³⁸ Тачан број наводно оборених крстарећих пројектила, на основу писања *Вечерњих новости*, нисмо успели да утврдимо, пре свега због непрецизних података које је београдски лист објављивао. Читаоци су често, уместо прецизног броја, могли да прочитају вест о „више” или „више десетина” оборених пројектила, што је додатно отежавало утврђивање тачног броја. На основу анализе текстова који су садржали егзактну информацију о броју оборених ракета, дошли смо

¹³⁵ „Жбири као крушке”, *Вечерње новости*, 26. 5. 1999, 2.

¹³⁶ Исто.

¹³⁷ „Стрела’ на тањиру”, *Вечерње новости*, 2. 6. 1999, 10.

¹³⁸ „Оборена свака шеста ракета”, *Вечерње новости*, 28. 4. 1999, 16.

до броја од најмање 120 неутралисаних крстарећих пројектила, као и још више десетина чију тачну бројност није било могуће утврдити. На основу информација о месту пада, апсолутна већина наводно оборених крстарећих ракета била је неутралисана на територији СРЈ без Косова и Метохије.

Када је реч о до сада потврђеним губицима НАТО-а, они су износили: два авиона (Ф-117 и Ф-16) оборена од југословенске ПВО, као и један неборбени губитак (авион се срушио приликом слетања на носач авиона). Поред тога, најмање 15 авиона претрпело је оштећења током борбених летова изнад СРЈ. Неборбени губитак представљао је и пад два хеликоптера типа „апач” на простору Републике Албаније, уз погибју једне посаде. Што се тиче беспилотних летелица, потврђено је обарање најмање 21, док је за шест наведено да су се срушиле у неборбеним условима. Губицима НАТО-а требало би додати и три заробљена америчка војника у близини југословенско-македонске границе.¹³⁹ За све поменуте губитке постоје материјални докази или потврда из Северноатлантске алијансе. Према подацима које је изнео генерал Спасоје Смиљанић, јединице РВ и ПВО обориле су и најмање 45 крстарећих ракета и четири велика пројектила. Поред два потврђена обарања НАТО авиона, генерал Смиљанић наводи да су јединице РВ и ПВО, „према оцени услова и елемената гађања (дејства)”, погодиле и највероватније оштетиле још 36 авиона и два хеликоптера, за које пак нису пронађени материјални докази на територији СРЈ.¹⁴⁰ С обзиром на релативно малу површину ваздушног простора СРЈ, постоје претпоставке да су евентуално оборени НАТО авиони пре пада успели да се домогну територије неке од суседних земаља. Доста пажње и полемике изазвале су тврдње о обарању стратегијског бомбардера Б-2, за које, и поред одређених индиција, још увек не постоје материјални докази.¹⁴¹

Када суочимо наводе *Вечерњих новости* о обореним авионима за простор који је био неограничено доступан српским институцијама (СРЈ без КиМ), а на ком је београдски лист „избројао” чак 42 „потврђено” оборена НАТО ваздухоплова, са свега два случаја за које постоје материјални докази примећујемо знатну диспропорцију. Такође, и наводи о обарању шест хеликоптера, погибији командоса које су помињали М. Лазански и Љ. Стојадиновић и заробљавању

¹³⁹ В. В. Dimitrijević, J. Draganić, *н. д.*, 459–463.

¹⁴⁰ Спасоје Смиљанић, *Агресија НАТО. Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине* (Београд: Чугура-принт, 2009), 409–411.

¹⁴¹ Ђорђе С. Аничкић, *Смена (Ратни дневник)* (Београд: Агротоп маркетинг, 2009), 5; С. Смиљанић, *н. д.*, 410.

НАТО пилота код Лесковца, показали су се као нетачни, с обзиром на то да на поменутом простору до данас нису пронађени докази који би их потврдили. Будући да су *Новости* имале значајну улогу у информационом рату са НАТО алијансом, сматрамо да је сензационализам и преувеличано извештавање о губицима бројчано и технолошки супериорнијег непријатеља било у служби ратне пропаганде и да је имало за циљ да се, пре свега, српска јавност увери у ефикасну одбрану државе, како би се избегло ширење панике и дефетизма. Оправдано је претпоставити и да је одређени број навода о обореним летелицама био последица коришћења непоузданих извора, будући да су очевици на терену сваки већи блесак на небу, пробијање звучног зида, или проналазак на земљи одбацивих авионских резервоара (који су због неупућености неретко проглашавањем остацима оборене летелице), некритички, а можда чак и као последица ирационалних уверења, приписивали успеху југословенске ПВО.

У прилог тврдњи да се радило о ратној пропаганди иде и чињеница да су *Новости* у великој мери експлоатисале примере два неспорно оборена НАТО авиона и три заробљена америчка војника, уз богато документовање фотографијама, док су за све остале наводно оборене непријатељске летелице информације биле оскудне и најчешће су се завршавале вешћу о обарању, која би била убрзо заборављена и замењена актуелнијим вестима о „рушењу” нових авиона. За сада остаје непознаница да ли је и у којој мери редакција *Вечерњих новости* у информационом рату против НАТО-а деловала самостално, или је пак радила по инструкцијама институција задужених за ратну пропаганду.

Изузетак у извештавању о губицима НАТО-а представљали су наводи о обореним беспилотним летелицама. *Новости* су известиле о обарању укупно 19 летелица овог типа, што је приближно броју од 21 потврђеног губитка. Чињеница да у овом случају није било претеривања могла би се објаснити тиме да су беспилотне летелице, које су коришћене искључиво за извиђачке мисије,¹⁴² биле мање атрактивне као вест од авиона и хеликоптера и да је за њих постојао релативно велики број материјалних доказа о обарању. То је за последицу имало рационалније извештавање.

¹⁴² B. B. Dimitrijević, J. Draganić, *н. д.*, 327–331.

Губици ВЈ

О губицима у редовима припадника ВЈ *Вечерње новости* су писале релативно мало, што је, по свему судећи, била последица стратегије информационог рата. Истакнуто је да је Војска Југославије својим тактичким маневрима успела да „потпуно сачува људство и материјална, техничка и борбена средства”¹⁴³ и да су разарања претрпели само стационарни објекти, попут касарни, магацина и складишта.¹⁴⁴ Вести о губицима, како у људству, тако и у војној опреми, током читавог трајања рата готово да није било, осим у неколико појединачних примера.¹⁴⁵ *Новости* су цитирале генерала Владимира Лазаревића, команданта Приштинског корпуса, који је изјавио да су губици у редовима ВЈ, посматрано са „чисто војничког гледишта”, минимални, али да је „са људског сваки губитак човека ненадокнадив”.¹⁴⁶ Сличне процене дао је и генерал Небојша Павковић, који је за београдски лист изјавио да се губици „од дејства агресора из ваздушног простора могу мерити у промилима”, односно да су мањи од „теоретских прорачуна” који подразумевају дневне губитке од око 1 одсто.¹⁴⁷ Када је реч о губицима у борбеној техници, генерал Павковић је истакао да су ефекти НАТО-а на том пољу „занемарљиви”.¹⁴⁸ Пренете су и информације из војног врха у којима су негиране тврдње западних медија о уништавању 300 тенкова ВЈ, као и о наводном дезертерству 13.000 војника са простора Косова и Метохије,¹⁴⁹ а с тим у вези посебно је била наглашена изјава генерала Павковића да „српски војник никада у својој историји није био дезертер, нити издајник и тако ће и остати”.¹⁵⁰ Такође, истакнуто је да је сваку жртву на страни ВЈ „наша ПВО скупо наплатила”.¹⁵¹

Када је реч о извештавању о појединачним жртвама НАТО бомбардовања, углавном су описивани примери јуначке смрти припадника ВЈ у одбрани отаџбине. Тако је, на пример, објављен текст о погинулом заставнику Радовану Медићу, за ког је наведено да је био прва жртва НАТО агресије.¹⁵² Такође, писано је и о погибији тро-

¹⁴³ „Народ јачи од НАТО”, *Вечерње новости*, 18. 4. 1999, 2.

¹⁴⁴ „Јединствени смо – непобедиви”, *Вечерње новости*, 31. 5. 1999, 4.

¹⁴⁵ „Погинуло десет војника”, *Вечерње новости*, 26. 3. 1999, 4.

¹⁴⁶ „Могућа ваздушно-копнена битка”, *Вечерње новости*, 15. 4. 1999, 4.

¹⁴⁷ „Јединствени смо – непобедиви”, *Вечерње новости*, 31. 5. 1999, 4.

¹⁴⁸ „Народ јачи од НАТО”, *Вечерње новости*, 18. 4. 1999, 2.

¹⁴⁹ „НАТО није остварио циљеве”, *Вечерње новости*, 24. 5. 1999, 3.

¹⁵⁰ „Поносан народ”, *Вечерње новости*, *Вечерње новости*, 31. 5. 1999, 4.

¹⁵¹ „Сваку нашу жртву скупо су платили”, *Вечерње новости*, 10. 4. 1999, 5.

¹⁵² „Плен птице грабљивице”, *Вечерње новости*, 11. 4. 1999, 10.

јице пилота РВ – потпуковника Животе Ђурића, генерал-пуковника Љубише Величковића и капетана I класе Зорана Радосављевића.¹⁵³ У тексту посвећеном потпуковнику Ђурићу *Новости* су пренеле нетачну информацију да је погинуо у блиској ваздушној борби, тако што је „јурнуо у рој непријатељских авиона” и да је, након што је његов ваздухоплов погођен, покушао, попут камиказе, да устреми свој авион ка најближем непријатељском, јер није желео „да му падобран гађају лешинари изнад њега”.¹⁵⁴ Заправо, потпуковник Ђурић је био припадник ловачко-бомбардерске авијације, која није предвиђена за ваздушне бојеве, и оборен је, према званичним подацима, током мисије бомбардовања утврђених положаја тзв. ОВК пројектилом испањеним са земље, а не НАТО авиона.¹⁵⁵ Погибија генерала-потпуковника Љ. Величковића, помоћника начелника Штаба Врховне команде за РВ и ПВО, приликом обиласка јединица ПВО, имала је велики одјек у *Вечерњим новостима*. У два текста описана је биографија генерала Величковића и истакнуто да је реч о „једном од највећих пилота које је изнедрила наша земља”. Наведено је и да је генерал, заједно са својим сарадницима, развио такву доктрину и тактику одбране захваљујући којој је армија са релативно застарелом опремом успела да парира надмоћнијем непријатељу и која ће се изучавати чак и на ваздухопловним академијама земаља агресора.¹⁵⁶ Објављивани су и текстови о погибији припадника МУП-а Р. Србије Горана Алексића¹⁵⁷ и капетана Небојше Тепавца.¹⁵⁸ *Новости* су у неколико наврата објављивале и интервјуе са рањеним припадницима ВЈ који су се опорављали на ВМА.¹⁵⁹

Након завршетка бомбардовања објављене су информације о броју погинулих припадника ВЈ и припадника МУП-а Републике Србије. Према писању *Новости*, за 78 ратних дана живот је изгубило 462 војника и 114 полицајаца.¹⁶⁰ Цитирајући наводе генерала С. Смиљанића, губици припадника РВ и ПВО ВЈ били су 40 погинулих и 110 рањених, од којих 46 теже.¹⁶¹ Такође, наведени су и губици Треће армије, која је за време агресије изгубила 161 војника, док је 299 било рањено. Од последица напада НАТО авијације Трећа армија је

¹⁵³ „Срцем на орлушине”, *Вечерње новости*, 2. 4. 1999, 7.

¹⁵⁴ „Тигрови гину часно”, *Вечерње новости*, 5. 4. 1999, 15.

¹⁵⁵ B. V. Dimitrijević, J. Draganić, *н. д.*, 385.

¹⁵⁶ „Погинуо генерал Величковић”, *Вечерње новости*, 3. 6. 1999, 2.

¹⁵⁷ „Горанов последњи задатак”, *Вечерње новости*, 24. 5. 1999, 10.

¹⁵⁸ „Двобој изнад Саве”, *Вечерње новости*, 17. 4. 1999, 10.

¹⁵⁹ „Јунаци Отаџбинског рата”, *Вечерње новости*, 19. 4. 1999, 10.

¹⁶⁰ „Новим борцима стара права”, *Вечерње новости*, 6. 7. 1999, 6.

¹⁶¹ „Поносимо се нашим јунацима”, *Вечерње новости*, 15. 6. 1999, 17.

изгубила свега седам тенкова, од укупно 13 уништених, осам оклопних транспортера, десетак топова и један радар. Посебно је наглашена информација коју је изнео генерал Павковић да је међу погинулима и рањенима чак 60 официра и подофицира, што је сведочило о „личном примеру и великом самопожртвовању старешинског кадра Треће армије”.¹⁶² Објављена је и информација да ће о породицама погинулих војника бригу водити држава и ВЈ, као и да ће их постхумно одликовати председник СРЈ Слободан Милошевић.¹⁶³ Пренета је и изјава генерала Ојданића, који је најавио објављивање својеврсне „спомен књиге”, са именима свих погинулих бранилаца отаџбине.¹⁶⁴ Према званичним подацима, од последица ваздушних удара НАТО-а погинуло је 249 припадника Војске Југославије и 22 МУП-а Р. Србије.¹⁶⁵

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Мемоарска и дневничка литература

Аничих, Ђорђе, *Смена (Ратни дневник)*. Београд: Агротоп маркетинг, 2009.

Штампа

Вечерње новости (1999)

Комсомольская правда (1999)

Красная звезда (1999)

Литература

Валецкий, Олег В. *Партизанская война в Косово и Метохии в 1999 году*. Пушкино: Центр стратегической конъюнктуры, 2013.

Vujković, Radomir, Radić, Aleksandar. *Borbeni helikopteri*. Beograd: NIU Vojska, 1996.

Глишић, Немања. „Вечерње новости, Гинтер Грас и НАТО бомбардовање СР Југославије 1999. године”, *Зборник Матице српске за историју*, бр. 97 (1/2018), 153–154.

¹⁶² „Војска ће се вратити на Космет”, *Вечерње новости*, 30. 6. 1999, 2.

¹⁶³ „Поносимо се нашим јунацима”, *Вечерње новости*, 15. 6. 1999, 17.

¹⁶⁴ „Увек с народом”, *Вечерње новости*, 22. 7. 1999, 2.

¹⁶⁵ С. Смиљанић, *н. д.*, 251.

Dimitrijević, Bojan B. i Draganić, Jovica. *Vazdušni rat nad Srbijom 1999. godine*. Београд: Медија центар „Одбрана”, 2013.

Смиљанић, Спасоје. *Агресија НАТО. Ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана у одбрани отаџбине*. Београд: Чугура-принт, 2009.

MA Nemanja Glišić

E-mail: n.glisic@live.com

THE ARMED FORCES OF YUGOSLAVIA AT WAR AGAINST NATO IN 1999: FROM THE PERSPECTIVE OF SERBIAN DAILY NEWSPAPER *VEČERNJE NOVOSTI* (Summary)

The Serbian daily newspaper Večernje novosti played a significant role in information warfare against the North Atlantic Alliance in 1999. Unlike NATO troops, which were described as cowards and prone to desertion, the Armed Forces of Yugoslavia were glorified and portrayed as brave and heroic, with high morale and professionalism. A large number of reports were about the role and efficiency of the Yugoslav Air Force and Air Defence and alleged combat losses of NATO military aircraft. According to the claims of Večernje novosti, NATO lost at least eighty warplanes, twelve helicopters, nineteen unmanned aerial vehicles, and more than 120 cruise missiles. The shootdown of a U.S. Air Force F-117 stealth aircraft and the capture of three American soldiers drew the most media attention. Reports about combat losses of dozens of NATO soldiers during search and rescue operations were also relatively common. If one compares claims of Večernje novosti about NATO losses with the official numbers, one can conclude that those claims were part of Serbian war propaganda in order to avoid panic and defeatism, and to persuade the Yugoslav population of the efficacy and success of its national defense. In accordance with information warfare strategy, Večernje novosti did not give much attention to the war losses of Yugoslav Army. The only exception was the emphasis on individual examples of heroic death during the defense of the Fatherland.

KEYWORDS: NATO Aggression, Bombing, 1999., The Armed Forces of Yugoslavia, Večernje novosti, Information warfare